

Jumabekov Ziyovuddin Xazratqul o'g'li

GulDPi "Pedagogika" kafedrası stajyor o'qituvchisi

Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti doktoranti

E-mail: Jumabekovziyovuddin795@gmail.com

HOZIRGI ZAMON OILALARDA FARZANDLAR O'RTASIDAGI HASAD VA HAVAS NAMOYON BO'lishi HAMDA RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARINI O'RGANISH

Annotatsiya. *Jahonda rivojlanish davrida oilaning mustahkamligi, farovonligi doiraviy muhokamalarda avj olmoqda. Yurtimizda ham keng ko'lamda oila mustahkamligi yo'lida targ'ibot va tashviqot ishlari olib borilmoqda. Mahallalarda xotin-qizlar faollari, hokim yordamchilari oilalarda "sog'lom oila" shiori ostida turli ishlar olib borishmoqda.*

Аннотация. *В эпоху мирового развития прочность, благополучие семьи обостряются в круговых дискуссиях. В нашей стране также ведется широкомасштабная пропаганда и пропаганда на пути к укреплению семьи. В махаллях женщины-активистки, помощники мэра проводят различную работу в семьях под лозунгом "здоровая семья".*

Annotation. *During the development period in the world, the strength, well-being of the family is at the forefront of circular discussions. In our country, there is also a large-scale family strengthening corridor, where research and propaganda work is being carried out. In the neighborhoods, women activists, deputy governors are doing various things in the families under the slogan "healthy family".*

Tayanch so'zlar: *oila, farzand, hasad, rivojlanish, oilaviy hamkorlik, ijtimoiy omil, psixologik muhit va ijtimoiy psixologik yondashuvlar.*

Ключевые слова: *семья, ребенок, зависть, развитие, семейное сотрудничество, социальный фактор, психологическая среда и социально-психологические подходы.*

Keywords: *family, child, envy, development, family cooperation, social factor, psychological environment and social psychological approaches such as suicide, harm to health, and damage to property are committed through the motive of envy.*

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 20-aprel “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2909-son qarori e’lon qilindi. Ushbu qarorda Oliy ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor vazifalaridan kelib chiqqan holda kadrlar tayyorlash mazmunini tubdan qayta ko‘rish, xalqaro standartlar darajasiga mos oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash uchun zarur sharoitlar yaratilishini ta’minlash shart-sharoitlari keltirib o‘tilgan. Mamlakatimizda yoshlar ta’lim-tarbiyasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Yoshlarni barkamol inson etib voyaga yetkazish, ularga ezgu fikr-g‘oyalarni singdirish, yot mafkuralar, hurujlardan asrash, ularda turli g‘oyaviy tahdidlarga qarshi kurash ko‘nikmalarini shakllantirish, takomillashtirish, shuningdek, “Jismoniy jihatdan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vataniga sodiq, shijoati mustahkam, qat’iy hayotiy nuqtayi nazariga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish” kabi vazifalari belgilangan. Bu, demak, oiladagi yosh farzandlarning ma’naviy yuksak shaxs, barkamol avlod etib tarbiyalash, ularda hasad hissini susaytirishga oid ilmiy tadqiqotlarni samarali amalga oshirishni talab etadi. Hasad bilan ajralib turadigan odamlarning o‘ziga xos xususiyati – o‘zlarini boshqa odamlar bilan doimiy taqqoslash. Va ko‘p hollarda nafaqat o‘zi, balki ular o‘z farzandlarini tanishlarning bolalari bilan, erlarini do‘stlarining erlari bilan, ishdagi muvaffaqiyatlarini boshqalarning yutuqlari bilan solishtirishlari mumkin, shu kabi muammolarni o‘rganish hozirgi davrda yetarlicha qiyinchiliklar tug‘dirmoqda.

Hasad hozirgi davrda har bir shaxsga ta’sir ko‘rsatuvchi his kechinma ekanligi bilan xarakterlanmoqda. Hasad hissi namoyon bo‘lish jihati hozirgi davrda rivojlanib bormoqda. Eng ko‘p uchraydigan va namoyon bo‘lish jihatlari oilada siblinglar o‘rtasida kuzatilmoqda va bu bugungi rivojlanishdagi asosiy muammolar hisoblanadi. Oilada kelinlar o‘rtasida ham bir-biriga nisbatan hasad hissini ko‘plab uchratishimiz mumkin. Bunday jarayonlarni psixokorreksiya qilish bugungi kunning asosiy dolzarbligi hisoblanadi. “Hasadgo‘ylar” o‘zlarida bor narsaning ular uchun hech qanday ahamiyati yo‘q. Asosiysi qo‘shnida bor. Va agar qo‘shni ko‘proq yoki yaxshiroq bo‘lsa, unda hamma narsa... Bunday hasad bilan kurashish kerak. Bunday hasadni o‘rganish va qanday psixologik muammolar va insoniy ehtiyojlar haqida gapirayotganini tushunishga harakat qilish kerakmi?

Albatta, hayotni osonlikcha boshdan kechirganlarning hasadini yengish, “omadli” deb atash juda qiyin. Shuning uchun, umuman, hasad

Hasad hozirgi davrda har bir shaxsga ta'sir ko'rsatuvchi his kechinma ekanligi bilan xarakterlanmoqda. Hasad hissining namoyon bo'lish jihati hozirgi davrda rivojlanib bormoqda. Eng ko'p uchraydigan va namoyon bo'lish jihatlari oilada siblinglar o'rtasida kuzatilmoqda va bu bugungi rivojlanishdagi asosiy muammolar hisoblanadi.

***Hasad
kuzatiladigan
yoshlar o'rtasida
korreksion ishlarni
amalga oshirish,
ular o'rtasidagi
munosabatni
ijobiylashtirish
asosiy
maqsadlardan
biri hisoblanadi.
Biz bugungi ilmiy
faoliyatimizda har
bir hududlarda
oilalardagi
farzandlarning
hasad yoki
havas hissining
qay darajada
shakllanganini
o'rganamiz.***

qilmaslik mumkin emas. Lekin nafaqat axloqiy va axloqiy me'yorlar nuqtayi nazaridan, balki bu tuyg'u, hissiyotlarning samarasizligi nuqtayi nazaridan ham doimo hasad qilish noto'g'ri. Ma'lumki, ezilgan his-tuyg'ular halokatli. Boshqa odamga hasad, uning yutuqlari va yutuqlari, odamlar o'z salohiyatini, yutuqlari va imkoniyatlarini qadrsizlantiradi. Agar biz faqat vaqti-vaqti bilan, epizodik tarzda namoyon bo'ladigan hasad haqida gapiradigan bo'lsak, unda bunday hasad, albatta, halokatli emas. Misol uchun, qiz do'sti bilan uchrashdi va u ozib ketganini ko'rdi. Qizimiz ham anchadan beri ozishni xohlardi, lekin u bu ishni bajara olmadi. U hali ham dangasa edi, sport zaliga borishni kechiktirdi va hokazo. Va do'stini ko'rganida, u shunday deb o'yladi: "Ma'lum bo'lishicha, Svetkaning irodasi bor, lekin men unday emasmi?" Natijada hasad uni harakatga undaydi – shunga qaramay, qiz sport zaliga yoziladi va dietaga qat'iy rioya qila boshlaydi. Misol tariqasida oladigan bo'lsak, bizning muhandis ham sinab ko'rishga qaror qildi va odatdagi ish yo'nalishini o'zgartirib, hamkasbidan ustun keldi. Uning rivojlanishi umumiy Yevropa musobaqasiga yuborildi va uning mukofoti hamkasbiga berilganidan oshib ketdi. Albatta, ishlar har doim ham yaxshi ketavermaydi. Ammo, aslida, ichki salohiyati va o'ziga ishonchi yuqori bo'lgan odamlar uchun hasadning epizodik namoyon bo'lishi ularni yangi yutuqlarga undagan vaziyatlarni kuzatish mumkin. Bu yuqorida keltirilgan fikrlar hammasi hasad hissini insonga tasiri misol tariqasida keltirib o'tilgan. Biz endi bugungi ilmiy ishimizda har bir oilada farzandlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar hasad hissi orqali kelib chiqishini va korreksiya qilish tamoyillarini o'rganamiz. Bu muammolar hozirgi davrda dolzarb hisoblanib, bir qancha tadqiqotchi olimlar va professorlar tomonidan o'rganilib kelinmoqda.

Maqsad va uni asoslash. Hasad kuzatiladigan yoshlar o'rtasida korreksion ishlarni amalga oshirish, ular o'rtasidagi munosabatni ijobiylashtirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Biz bugungi ilmiy faoliyatimizda har bir hududlarda oilalardagi farzandlarning hasad yoki havas hissining qay darajada shakllanganini o'rganamiz. Biz bu tadqiqotlarni amalga oshirishda hasadni keltirib chiqaruvchi sabablarini bilishimiz kerak. Hasadning bir necha sabablari bor. Ulamolarimiz mazkur sabablarni o'rganib chiqib, asosiylari oltita ekanini ta'kidlaganlar. Ularni qisqacha o'rganib chiqamiz:

1. Dushmanlik va yomon ko'rish. Bu hasadning eng kuchli sabablaridan biridir. Ikki kishi biror sababga ko'ra urishib qolishlari va oralarida kelishmovchilik chiqib, bir-birini yoqtirmay qolishlari mumkin. Fazabi chiqqan odam o'zining dushmaniga nisbatan qalbida

kek saqlab qolsa, u hasadga aylanadi. Dushmaniga o'zi etkaza olmagan zararni zamondan kuta boshlaydi. Agar dushmaniga biror yomonlik yetsa, xursand bo'ladi va Alloh taoloning O'zi uni menga yomonlik qilgani uchun jazoladi, deydi. Mabodo dushmaniga ne'mat yetsa, uning maqsadiga teskari bo'lgani uchun xafa bo'ladi. Hasadi yana ham ziyoda bo'ladi. Mazkur ne'matning yomon ko'rgan odamidani ketishini istaydi va shu maqsadda ish ham olib boradi.

2. Ko'ra olmaslik. Ba'zi odamlarda boshqaning o'zidan ustun bo'lishini ko'ra olmaslik odati bo'ladi. Ana shu narsa ham hasadning sabablaridan biridir. Odatda birovni o'zidan past sanab, uni odam o'rnida ko'rmay, nazar-pisand qilmay yurgan kimsa shunday bo'ladi. Doimo o'sha odam unga qaram bo'lishini va yalinib turishini istaydi. Birdan qarasa, haligi odamga ne'mat yetibdi. Hasadchining xayoli boshidan uchadi. O'zini qo'ygani joy topa olmay qoladi. Hasadi o'zini ko'rsatadi.

3. Kibr. Mutakabbir odamlar o'zidan past sanalgan kishilarni doimo masxara qilib, yerga urib, oldilarida maqtanib, sal narsaga kerilib yurgan bo'ladilar. Shuning uchun ulardan past odamlarga ne'mat yetganiga chiday olmay, hasad qilishga o'tadilar.

4. Maqsadiga erisholmay qolishdan qo'rqish. Bu holat bir maqsadga erishish uchun harakat qilayotgan shaxslar orasida bo'ladi. Ulardan biri ko'zlangan maqsadga erishish yo'lida ne'matga sazovor bo'lsa, boshqasi hasad qiladi. Qo'polroq misol keltiradigan bo'lsak, xuddi kundoshlarga o'xshagan bo'ladi.

5. Shuhratparastlik. Bunga ma'lum bir sohada tengi yo'q bo'lishni orzu qilgan shuhratparast kimsa misol bo'ladi. Agar unga dunyoning narigi burchida senga teng keladigan odam chiqibdi, deyilsa, o'shaning yo'q bo'lishini orzu qiladi.

6. Odamlarga yaxshilikni ravo ko'rmaydigan tabiati buzuvchi shaxs hasadchi bo'ladi. O'ziga hech aloqasi bo'lmasa ham, birovga ne'mat yetishini ko'rolmaydi. O'z-o'zidan hasad qilaveradi.

Hasad fenomeni uch darajada namoyon bo'ladi va xuddi shu tarzda o'z-o'zini hurmat qilish va shaxsning xulq-atvoriga ta'sir qiladi:

– ong darajasi – past pozitsiyani bilish, oddiy qabul qilinishi mumkin va og'ir noqulaylik tug'dirmaydi;

– hissiy tajriba darajasi – bunday vaziyat tufayli bezovtalanish, g'azablanish yoki g'azablanish, avtotajovuz, pastlik hissi, mag'rurlikning buzilishi va taqdirning adolatsizligi bo'lishi mumkin;

– haqiqiy xatti-harakatlar darajasi – bu vayron qilish, hasad obyektini yo'q qilish. Hasadgo'ylik obyektini hasadgo'ylar uchun muammo tug'dirganlikda ayblash mumkin bo'lgani kabi tajovuz ham aniq mavzuga

***Ko'ra olmaslik.
Ba'zi odamlarda
boshqaning o'zidan
ustun bo'lishini
ko'ra olmaslik
odati bo'ladi.
Ana shu narsa
ham hasadning
sabablaridan
biridir. Odatda
birovni o'zidan
past sanab, uni
odam o'rnida
ko'rmay, nazar-
pisand qilmay
yurgan kimsa
shunday bo'ladi.
Doimo o'sha
odam unga
qaram bo'lishini
va yalinib
turishini istaydi.
Birdan qarasa,
haligi odamga
ne'mat yetibdi.
Hasadchining
xayoli boshidan
uchadi. O'zini
qo'ygani joy topa
olmay qoladi.
Hasadi o'zini
ko'rsatadi.***

Shunday qilib, hasadni uch darajada namoyon bo'ladigan fenomen sifatida ko'rib chiqish mumkin: ong darajasida – o'zining quyiholatdagi darajasini anglash, hissiy kechinma darajasida bunday holatdan darg'azab bo'lish va alam qilish, real xulq-atvor darajasida hasad predmetini yo'qotish, buzishda namoyon bo'ladi.

qaratilgan. Bu darajada hasad xatti-harakatlarning yetakchi motiviga aylanadi;

- hasad hissi sizni boshqa narsadan kamchilik izlashga majbur qiladi;
- odam qanchalik hasad qilsa, shunchalik o'z ojizligiga, boshqalarda bor narsani ololmasligiga ishonadi;

- hasadning namoyon bo'lishini bizning egoning qandaydir o'yinlari deb hisoblash mumkin, agar u boshqa odam qandaydir tarzda bizni va boshqa odamning yutuqlarini chetlab o'tsa, buzilgan deb o'ylaymiz;

- taqqoslashlar, shundan so'ng o'zlarining pastligi, qadrsizligi, o'tkazib yuborilgan imkoniyatlar va umumiy adolatsizlik hissi paydo bo'ladi. O'zining benuqsonligini saqlab qolish istagi, muvaffaqiyatsizlikni o'zini ko'rishdan qo'rqish, odam boshqalardan, ayniqsa, hasad qilganlardan kamchilik qidira boshlaydi. "Hasad bu boshqa odamlarning yutuqlari, muvaffaqiyatlariga, axloqiy-ma'naviy qarashlariga nisbatan "dushmanlarcha", yoqtirmagan holda munosabat bildirishdir". Hasad shaxsga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Hasadgo'yda xavotirlik, sirlik, to'liqsizlik kompleksidan iztirobga tushush, norozilik kabi xususiyatlar namoyon bo'ladi. Bunda har ikki tomon: hasad qilayotgan va hasad qilinayotgan shaxslar ham jabr ko'radi. Subyekt ijtimoiy hayotidagi hasad muammosiga e'tiborimizni qaratar ekanmiz, hasad nafaqat o'zganing hayotini, balki o'zining hayotini buzadi.

Sababi hasadgo'y shaxslilik darajasida ma'lum destruksiyalarni boshdan kechirib, unga o'zini-o'zi rivojlantirishda real yutuqlarga erishishda xalaqit beradi.

Shunday qilib, hasadni uch darajada namoyon bo'ladigan fenomen sifatida ko'rib chiqish mumkin: ong darajasida – o'zining quyi holatdagi darajasini anglash, hissiy kechinma darajasida bunday holatdan darg'azab bo'lish va alam qilish, real xulq-atvor darajasida hasad predmetini yo'qotish, buzishda namoyon bo'ladi.

Islom ulamolariga ko'ra, Hasad o'z ne'matlaridan norozilik va boshqalarning ne'matlaridan mahrum bo'lishini ko'rish istagidan kelib chiqadi. Bu shaxs va jamiyat darajasida bo'linish, adolatsizlik va ma'naviy tanazzulga olib kelishi kabi salbiy oqibatlarga olib keladi (Iqbol, 2008). Hasadga qarshi kurashish uchun Islom o'z ne'matlariga shukr qilishni, boshqalarga hamdard bo'lishni va bu halokatli xislatdan Allohdan panoh so'rab duolar bilan panoh so'rashni da'vat etadi. "Hasad" islom ilohiyotidagi atama bo'lib, boshqalarning ne'matlari va muvaffaqiyatlariga nisbatan salbiy his-tuyg'ular bilan birga kelgan Hasadni anglatadi. Bu jamoalar ichida zarar va nizolarga olib kelishi mumkin bo'lgan halokatli tuyg'u hisoblanadi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Hozirgi vaqtda dunyoviy bilimlarni egallagan har bir oila a'zolarida mafkuraviy ongning to'laqonli shakllarini ko'rishimiz mumkin. Shunday ekan, har jamiyatda so'glom raqobat tufayli shaxslar yuksalib kelmoqda, lekin jamiyat ichida hasad kabi salbiy hislatga ega odamlar ham hozirda ko'plab uchramoqda. Biz bu kabi salbiy xislar o'rganilib, korreksiya qiluvchi tashviiy choralar ishlab chiqilmoqda. Hasadning choraviy davosi: Ma'lumki, hasad eng og'ir qalb xastaliklaridan biridir. Bu kabi xastaliklarini faqatgina ilm va amalni kuchaytirgan holda davolash mumkin.

Hasadni ilm bilan davolash quyidagicha: Avvalo, har bir kishi hasad o'zining din-u dunyosiga zarar ekanini yaxshi anglab yetmog'i lozim. Shu bilan birga, u hasad qilingan odamning na diniga va na dunyosiga zarar yetkaza olmasligini ham tushunishi kerak. Balki uning hasadidan dushmani foyda oladi. Agar oxiratga va undagi hisob-kitobga iymonni bir tarafga qo'yib turib, aql yuzasidan ish tutganda ham, hasadga o'rin yo'q. Chunki hasadchi o'z hasadi tufayli ich-ichini yeydi, qalbi dard-alamga to'ladi. Ammo biror foyda ko'rmaydi.

Ne'mat hasad qilingan odamdan sizning hasadingiz tufayli zavolga uchramaydi. Qanday qilib deysizmi? Unga ne'matni Alloh taolo bergan va Allohning O'zi belgilagan muddatgacha davom etadi. Birovning hasadi tufayli ne'mat tugab qolmaydi. Oxiratda unga zarar yetmasligi aniq. Chunki ne'mat yetgani yoki sizning hasadingiz unga gunoh bo'lib yozilmaydi. Balki hasadingiz sababli mazlum bo'lgani uchun foyda olishi ham turgan gap. Bu dunyoda uning foyda olishi sizning jizg'anak bo'lishingizdandir. Shu sababdan odamlarning xursandchiligining yana biri dushmanining azob chekishi hisoblanadi. Yuqorida zikr qilingan narsalarning barchasi hasadchi o'ziga o'zi dushman va dushmaniga do'st ekanini ko'rsatadi. Bu xuddi dushmanini qatl qilish uchun tosh otayotgan odamga o'xshaydi. Birinchi toshni otganda dushmaniga tegmasdan o'ziga qaytadi va o'ng ko'zini ko'r qiladi. Uning achchig'i yana ham alanga olib, ikkinchi toshni otadi. Ikkinchi toshi ham mo'ljalga tegmay o'ziga qaytadi va chap ko'zini ham ko'r qiladi. U g'azab otiga minib uchinchi toshni otadi. Tosh qaytib kelib, o'zining boshini yoradi. Dushmani esa soppa-sog', kulib, uni tomosha qilib turadi. Shaxsning ta'sir etuvchi omillarga bo'lgan munosabatining o'ziga xosligini ta'kidlaydigan shaxsning o'ziga xos xususiyatlarining haddan tashqari intensivligi (yoki kuchayishi) yoki aniq vaziyat... Masalan, tashvish odatiy namoyon bo'lish darajasidagi xarakterli xususiyat sifatida, g'ayrioddiy vaziyatlarga tushib qolgan ko'pchilik odamlarning xatti-harakatlarida aks etadi. Ammo agar tashvish shaxsning xarakterini ta'kidlash xususiyatlariga ega bo'lsa, unda odamning xatti-harakati yetarli darajada tashvish va asabiylikning ustunligi bilan

Ne'mat hasad qilingan odamdan sizning hasadingiz tufayli zavolga uchramaydi. Qanday qilib deysizmi? Unga ne'matni Alloh taolo bergan va Allohning O'zi belgilagan muddatgacha davom etadi. Birovning hasadi tufayli ne'mat tugab qolmaydi. Oxiratda unga zarar yetmasligi aniq. Chunki ne'mat yetgani yoki sizning hasadingiz unga gunoh bo'lib yozilmaydi. Balki hasadingiz sababli mazlum bo'lgani uchun foyda olishi ham turgan gap.

Qur'oni karim va hadisi shariflarda hasadning bu turidan qaytarilgan. Zero, bunday illat odamni yomon yo'llarga boshlaydi. Qalbida hasad illati bor kimsa harom yo'llar bilan birovga ziyon yetkazishga, shu bilan "alami"dan chiqishga harakat qiladi. Kimdir birovning hashamatli imoratiga yomon ko'z bilan qaraydi, yana kimdir og'aynisining chiroyli xotiniga ko'z olaytiradi, uni taloq qilishini, haligi ayolni o'ziniki qilib olishni istaydi.

ajralib turadi. Xususiyatlarning bunday namoyon bo'lishi, go'yo odatdagi va patologiyaning chegarasida, ammo salbiy omillarga duch kelganda, ba'zi aksanlar psixopatiyaga yoki odamning aqliy faoliyatidagi boshqa og'ishlarga aylanishi mumkin. Olim A.E. Lichkoning fikriga ko'ra, shu bilan birga, tanlangan zaiflik mavjud bo'lib, u ma'lum psixogen ta'sirlarga tegishli (hatto yaxshi va yuqori qarshilik holatlarida ham). Qur'oni karim va hadisi shariflarda hasadning bu turidan qaytarilgan. Zero, bunday illat odamni yomon yo'llarga boshlaydi. Qalbida hasad illati bor kimsa harom yo'llar bilan birovga ziyon yetkazishga, shu bilan "alami"dan chiqishga harakat qiladi. Kimdir birovning hashamatli imoratiga yomon ko'z bilan qaraydi, yana kimdir og'aynisining chiroyli xotiniga ko'z olaytiradi, uni taloq qilishini, haligi ayolni o'ziniki qilib olishni istaydi. Yoki mansab kursisiga o'tirgan rahbarni qo'l ostidagilar ichidan ba'zilar ko'rolmaydi, uning har bir ishidan, aytgan gapidan xato topadi, ostiga suv quyish payida bo'ladi. Hasadchilar ichida shunday toifalar ham bor. Ular birovga nasib etgan yutuqlar o'zida ham bo'lishini istaydi. Agar shunday muvaffaqiyatga erisholmasa, haligi odam qo'lidagi ne'matning yo'q bo'lishini istaydi. Shu bilan orada tafovut bo'lmasligini, ikkisi bir xil holatda, bir xil maqomda bo'lishini "ta'minlaydi". Maqtalgan hasad tilimizda havas deyiladi. Havas birovning yutug'iga yaxshi ko'z bilan qarash, uningdek muvaffaqiyatlarga erishish istagida bo'lish, o'zgalarga g'ayirlik qilmaslikdir. Bunday odam yaxshilik tarafdori bo'ladi, ezgulikka erishishni istaydi.

Bularni tafakkur qilgan odamning qalbida hasad olovi so'nishi turgan gap. Hasadni amal bilan davolash quyidagicha:

Ya'ni har qanday bu holatni boshidan o'tkazayotgan shaxslarda korreksion yo'llarni qo'llashimiz maqsadga muvofiq. Misol uchun, aka ukasida kuzatilayotgan rivojlanishlar tufayli ota-onasining unga nisbatan ko'proq e'tiborini his qiladi. Hasadi unga mutakabbirlik qilishni tavsiya qilmoqda, u unga sekinlik bilan salbiy tasir ko'rsatadi. Hasad juda keng tarqalgan kasallikdir. Undan ehtiyot bo'lish kerak har doim. Inson, avvalo, o'zidan – birovlarini hasad qilishdan ehtiyot bo'lsin. Qolaversa, birovlarining hasadidan ham ehtiyot bo'lsin. Hasad nafs kasalliklaridan sanaladi. Hasad illatidan juda oz kishilargina xolidirlar. Pastkash odam hasadining zahrini birovga sochadi, ichida ko'ra olmaslik olovi alanga olayotgani uchun qoni qaynaydi, ko'ziga qon to'ladi, birovlarining yutug'ini ko'ra olmaydi. Karim inson esa qalbida hasad alomatini sezsa, uni yashiradi, dilini isloh qilish harakatida bo'ladi.

Ibn Javziy rahmatullohi alayh shunday degan: "Hasad shunday narsaki, inson botini undan butkul xalos bo'la olmaydi. Odam qalbida

hasad borligi bilan gunohga botmaydi, balki musulmon birodaridagi ne'matni yo'q bo'lishini xohlashi bilan gunohkor bo'ladi" (Manba: "At-tibbur ruhoniyy libnil javziy").

Hasad qilish loyga qorishtirilgandir. Odam bolasi borki, u bilan birga hasad ham dunyoga keladi. Kimda-kim ichidagi hasadni so'z yoki amal bilan yuzaga chiqarmasa, hechqisi yo'q (Manba: "Soydul xotir"). Shu o'rinda aytish kerak, inson bolasi hasaddan xoli emas. Alloh tarafidan tanlab olingan, maqomlari yuqori ko'tarilgan anbiyolargina bundan mustasnodirlar. Payg'ambarlardan o'zgalar hasadga nisbatan oshkor etuvchi yoki yashiruvchidirlar. Hasadchilarning ham bir nechta darajasi bo'ladi. Ba'zilarning hasadi qalbini egallab oladi, ammo uning alomati tilida ko'rinmaydi. Yana shunday kimsalar bor, u ne'matga erishgan odam qarshisida o'zini tutib tura olmaydi, g'azabini jilovlay olmaydi, ko'zini lo'q qilib, suqlanib ne'matga qaraydi, tili bilan ne'matga erishgan odamni g'iybat qiladi. Xullas, hasad eng yomon illatlardan biridir. Mo'min inson bunday qusurdan uzoq yurishga, qalbini isloh qilishga harakat qiladi.

Salafi solihlardan ko'plari o'zini g'iybat qilgan shaxs haqida xabar eshitsa, unga hadyalar yuborar edilar.

Hasad qilish tuyg'usi har doim gunohga tenglashadi, chunki bu buzg'unchi tabiatga ega. Qalbingizdagi hasad bilan uni o'rmini egallovchi havas hissining tezlik bilan rivojlanishini o'rganilishi kerak. Avvalo, bu tuyg'u sabablarini topishingiz kerak. Ko'pincha hasadning sababi – bu yutqazishdan qo'rquv hissi. Ammo qo'rquv noldan chiqmaydi. Odam o'zini yoqtirmasa, o'zining barcha mohiyatini barcha afzalliklari va kamchiliklari bilan qabul qilmasa, u atrofida bo'lgan kishilardan noloq deb hisoblaydigan narsalarni yashirishga harakat qiladi. Komplekslar atrof-muhitdagi odamlarning idealizatsiyasi natijasida paydo bo'ladi. Natijada inson o'z hayotini eng yaxshi narsalarga ega bo'lish, yaxshiroq bo'lish, yaxshiroq yashash istagiga bag'ishlaydi. Bularning hammasini har qanday inson taqqoslash bilan bajaradi va bularning faoliyatidan qoniqish his qila olmaydi. Yaxshi va yomon hasad qilish tushunchalari shartli bo'lib, farq faqat boshqalarga zarar keltirishi mumkinmi? Lekin hasadgo'y kishi uchun qanday hasadning unga zarar yetkazishi muhim emas. Bunday holda qora hasadga qarshi eng yaxshi himoya qilish, o'zingizni qabul qilishdir. Yomonliklarni o'zingizning eskizlaringiz bilan birga qabul qiling, o'zingiz istagan darajada ideal emasligingizni tan olishdan qo'rqmang. Biror kishi o'zining mohiyatini qabul qilgandan so'ng unga ta'sir qilishdan qo'rqib qoladi, kimdirdan yaxshiroq bo'lish istagini qoldiradi. Biror kishi o'zini yaxshi ko'rsa, u hech qanday boylik uchun o'z shaxsiyligining bir qismini almashtirishni xohlamaydi va kimdir

Hasad qilish loyga qorishtirilgandir. Odam bolasi borki, u bilan birga hasad ham dunyoga keladi. Kimda-kim ichidagi hasadni so'z yoki amal bilan yuzaga chiqarmasa, hechqisi yo'q (Manba: "Soydul xotir"). Shu o'rinda aytish kerak, inson bolasi hasaddan xoli emas. Alloh tarafidan tanlab olingan, maqomlari yuqori ko'tarilgan anbiyolargina bundan mustasnodirlar.

yaxshiroq bo'lganini aks ettirmasdan o'zini o'zi tashlamaydi. Aksincha, do'stlaringiz va qarindoshlaringizning har qanday muvaffaqiyati samimiy quvonchni keltirib, odamni baxtli qilishi mumkin bo'ladi.

Yakuniy qism. Agar siz boshqasining maqsadi va yo'lini bilsangiz, maqsadlaringizni, kelib chiqishingizni va shu natijaga erishmoqchi bo'lgan yo'llaringizni tekshiring. Endi his-tuyg'ularingizni yana bir bor tekshiring. Ehtimol, hasadning izi yo'q edi yoki uning o'rnini mutlaqo boshqa tuyg'ular egalladi.

Hasad hissining rivojlanishini kamaytirish orqali biz oiladagi siblinglarda munosabatlar oqimini ijobiy tarafga o'zgartiramiz. Shaxsda havas hissini o'rganish usullarini rivojlantirish va ushbu hisni susaytirishga yo'naltirilgan ilmiy tadqiqotlarni dunyoning turlicha bo'lgan omillari bilan qiyoslasak bo'ladi. Hasad hissini empirik tadqiq qilish orqali biz ularning nima sababdan kelib chiqishini o'rganamiz. Har bir oilada siblinglar o'rtasida uchrab turadigan hasad hissini bir qancha omillar tasirida bartaraf etish mumkin. Bularning barchasi shaxsning psixologik rivojlanishiga bog'liq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. *Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.* – Toshkent, 1997.
2. Shoumarov G'.B. *Oila psixologiyasi: o'quv qo'llanma.* – Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2010.
3. Karimova V.M. *Oila psixologiyasi: darslik.* – Toshkent, 2007.
4. G'oziyev E.G'. *Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi).* – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
5. Davletshin M.G., Do'stmuxamedova Sh.A., To'ychiyeva S., Mavlonov M. *Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.* – Toshkent: TDP, 2004.